

2. INOVATYVŪS MOKYMO(SI) METODAI

 Išnagrinėję šį skyrių gebėsite:

- apibūdinti mokiniui tinkamų mokymo(si) metodų nustatymą remdamiesi mokymosi paradigmu kaita;
- apibrėžti mokymąsi kaip daugiamodalinę veiklą;
- apibūdinti mokymąsi kaip visuminį procesą;
- parinkti tinkamus metodus aktyviam mokinių įtraukimui į parengimą perteikti naują medžiagą;
- parinkti tinkamus metodus aktyviam mokinių įtraukimui į naujos medžiagos perteikimą;
- parinkti tinkamus metodus aktyviam mokinių įtraukimui į naujos medžiagos apibendrinimą ir grįžtamojo ryšio perteikimą;
- apibūdinti pagrindinius principus parinkdami metodus dirbti su specialiuųjų poreikių mokiniais.

2.1. Mokinui tinkamų mokymo(si) metodų nustatymas

2.1.1. Mokymo(si) metodų nustatymas remiantis paradigmu kaita

Šiuolaikinio mokymo tendencijos atspindi paradigmu kaitą pereinant nuo konvencionalių, visuotinai įprastų, tradicinių praeityje naudotų mokymo metodų klasėje prie nekonvencionalių inovatyvių mokymo metodų, kurie skatina interaktyvias mokymosi formas, aktyvų mokinio dalyvavimą ir integralų mąstymą, kai santykis tarp mokytojo ir mokinio, mokytojo bei mokinio vaidmenys ir veikla klasėje kardinaliai keičiasi.

Tradiciniai arba *konvencionalūs* mokymo metodai, kuriuos mokytojas naudoja remdamasis *poveikio* paradigma (Sabaliauskienė, 2006) – aiškinimas, klausinėjimas, demonstravimas, rašymas, skaitymas, mokyklinė paskaita – keičiami aktyvaus mokymosi metodais, kurie remiasi *sąveikos ir mokymosi* paradigma: diskusijos, žaidimai, mokymasis bendradarbiaujant, problemų sprendimo paieškos (individualios arba grupėse), individualūs arba grupiniai projektai, patirtinis mokymasis, kūrybinės užduotys, drama ir t. t.

Kai kurie *nekonvencionalūs* mokymo metodai yra aktyvus mokinio dalyvavimas mokymesi naudojant kompiuterines technologijas, internetu pagrįstą mokymąsi (projekto metodai), virtualias laboratorijas, seminarus, audiovizualines priemones (vaizdo demonstracijas), mokinių parengtus testus pagal Bloom taksonomijų klasifikaciją ir kita.

Inovatyvūs ugdymo metodai remiasi moksliniais smegenų veiklos tyrimais, psichologijos ir pedagogikos mokslų pasiekimais, informacinių komunikacinių technologijų plėtra bei pažangia pedagogų praktika (Sabaliauskienė, 2006).

Tradicinės ugdymo praktikos, ypač tokios mokymo pedagogikos, kuriose dominuoja pamoka-paskaita kaip pagrindinis naujos medžiagos perteikimo metodas, kritikuojamos jau gana seniai (Freire, 1978; Giroux, 1983, 1997). Jų vietoje atsirado daugelis mokymo teorijų – filosofijų, pedagogikų ir praktikų, tokios kaip *liberalaus ugdymo teorija* (Freire, 1970, 1993; Freedman, 2001; Mc Laughlin, 1997), *konstruktyvistinė pedagogika* (Brooks, ir Brooks, 1993; Richardson, 1997; Roberts, 1998; Willems ir Burden (1997), *kritinės-kultūrinės perspektyvos teorija* (Rhoads ir Black, 1995), *mokymasis bendradarbiaujant* (Johnson ir Johnson, 1991). Šios praktikos kelia iššūki tradiciniams mokymo ir mokymosi modeliams pripažindamos, atkreipdamos dėmesį ir pasitelkdamos socialinių ir emocinių aspektų įtaką mokymuisi. Keičiantis mokymo proceso prigimčiai, teikiant daugiau dėmesio ir reikšmės mokinio patirčiai, įtraukiant jį į mokymosi procesą, mokytojas praranda vienintelio informacijos šaltinio vaidmenį bei pareigą būti vieninteliam atsakingam už mokinių išmokymą. Šiuo vaidmeniu ir pareiga dalijamasi. Mokiniai tampa atsakingi ne tik už mokymosi rezultatus, bet ir už žinių kūrimą bei įsisavinimą.

Konstruktyvistinė pedagogika remiasi prielaida, kad mokytojai privalo sukurti mokymosi aplinką, kuri skatina prasmės paiešką, vertina abejones ir neapibrėžtumą bei atsakingą klausimų kėlimą. Mokymasis skatinamas iššūkiais ir silpninamas grėsme.

Mokymo(si) metodai, kurie remiasi konstruktyvistinės pedagogikos principais, pripažįsta, kad vien tik teisingų atsakymų ir teisingo užduoties atlikimo akcentavimas neužtikrina nagrinėjamos temos supratimo, ilgalaikio įsiminimo bei sąvokų ir informacijos pritaikymo už klasės ribų, nes konstruktyvistinė pedagogika skatina mokinius „prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi, tapti autonominiais mąstytojais, išugdyti integruotą sąvokų supratimą ir klausti bei stengtis atsakyti į svarbius klausimus“ (Brooks ir Brooks, 1993, p. 13). Taikomi metodai remiasi aktyviu mokinio įsitraukimu į mokymosi procesą saugioje ir jaukioje darbinėje aplinkoje, skatina jo ieškojimus, mokymosi prasmės paiešką, gebėjimų klausti ir išsiaiškinti ugdymą, atkreipiant dėmesį į afektyvinių veiksnių svarbą mokymosi procese.

Panašios teorinės prielaidos daromos ir *kritinės kultūrinės perspektyvos* požiūriu: pripažįstama esamos kultūros ir subkultūros jėga ir įtaka (Rhoads ir Black, 1995). Ši perspektyva reikalauja identifikuoti, analizuoti ir prireikus keisti mokinio mokymąsi lemiančią kultūrinę aplinką. Pedagogai privalo peržiūrėti savo įsitikinimus ir vertybes bei tai, kaip jie praktiškai išreiškia savo vertybes ir įsitikinimus, kokią įtaką jie daro mokinių pasaulėžiūros formavimuisi.

Mokymosi bendradarbiaujant strategijos ir metodai skatina aktyvų mokymąsi integruojant socialinę ir afektyvinę dinamiką tarp mokinių bei tarp mokinių ir pedagogų. Tokie metodai remiasi idėja, kad žinių įsisavinimas ir kūrimas yra aktyvūs socialiniai procesai, kuriuose mokinys turi dalyvauti; tai nėra procesai, kur mokinys yra tik žiūrovas, pasyviai sėdintis pamokos metu klasėje (Bruffee, 1984, 1993).

Dirbdamas paradigmos nuo mokymo į aktyvų mokymąsi virsmo kontekste, mokytojas turi suvokti šiuolaikinio ugdymo principus, t. y., kad mokymasis yra asmeninis ir unikalus, konstruktyvi paties individo veikla, pagrįsta asmeniniu ankstyvesniu mokymusi ir individualia bei unikalia patirtimi; mokomės remdamiesi ta sukaupta patirtimi, įgūdžiais bei kiekvienam besimokančiam žmogui būdingomis savitomis mokymosi strategijomis; nėra vieno visiems tinkamo mokymo ar mokymosi būdo ar strategijos, todėl mokytojai privalo parinkti įvairius mokymo metodus, užduotis ir patirtis, kurios skatintų ir leistų aktyvų mokinio dalyvavimą mokymosi procese bei tenkintų individualius jo poreikius.

2.1.2. Mokymo(si) metodų parinkimas remiantis mokymosi kaip daugiamodalinio reiškinių samprata

Literatūros analizė rodo, kad apibrėždami aktyvius mokymosi metodus, autoriai akcentuoja aukštesniojo lygmens mąstymo gebėjimų (analizė, sintezė, įvertinimas) panaudojimą mokymosi procese, teigdami, kad vien tik klausytis pamokoje nepakanka, reikia *aktyviai* klausytis, t. y. analizuoti, lyginti, vertinti, rašyti, skaityti, diskutuoti bei aktyviai dalyvauti sprendžiant problemas. Aktyvų mokymą skatinančias strategijas galima apibrėžti kaip mokymosi veiklą, kurioje mokiniai aktyviai dalyvauja atlikdami įvairias užduotis ir apmąsto tai, ką jie veikia ir nuveikia (Chickering ir Gamson, 1987; Bonwell ir Eison, 2001).

Gerai žinoma, kad mokiniai išmoksta geriau, jei aktyviai dalyvauja mokymosi veikloje ir nėra tik pasyvūs informacijos priėmėjai. Aktyvūs mokymo(si) metodai remiasi aktyvaus mokymosi strategijomis, kurios gali būti sukurtos pateikiant medžiagą pagal įvairių *mokymosi stilių* poreikius:

- vizualinio mokymosi stiliaus moksleiviams – per modelius ir demonstracijas;
- girdimojo stiliaus moksleiviams – per diskusijas, debatus ir žaidimus;
- kinestetinio bei lytėjimo mokymosi stiliaus moksleiviams – per modelius ir vaidmenų žaidimus.

Tyrimai (Paulson, Faust, 1999) rodo, kad taikant įvairių – girdimųjų, regimųjų ir jutiminių – veiklų derinį, mokymosi veiksmingumas didėja. Todėl siekdami patenkinti visų mokinių poreikius, mokytojai turėtų naudoti multisensorinius metodus, t. y. įvairinti veiklą, panaudodami įvairius metodus, tinkančius įvairių mokymosi stilių moksleiviams.

Mokymasis – daugiamodalinis reiškinys. Dauguma mokymosi strategijų naudoja ne vieną, o kelias mokymosi modas tuo pat metu, pvz., dirbant kompiuteriu – pelės spragtelėjimas bus kinestetinis bei jutiminis judesys, o struktūrizuotos medžiagos pateikimas diagramose, lentelėse, grafikuose bei jų nagrinėjimas, demonstracinio filmo stebėjimas – regimojo ir girdimojo mokymosi stiliaus aktyvavimas.

Mokymasis testo metu taip pat daugiamodalinis. Dauguma mokinių gali atkurti žodžių rašybą ar kitą informaciją, atrinkti sumaišytus žodžius ar raides reikiama tvarka. Rašymas sudaro pagrindą atminčiai lavinti vėlesnėse stadijose. Praktiniai gebėjimai išmokstami kinestetine mokymosi forma. Mokymasis panaudojant vaizdo medžiagą, CD-ROM, *PowerPoint* pristatymus, eksperimentų demonstravimą, projektų pristatymą ir t. t. yra metodai, integruojantys garsinę ir vaizdinę mokymosi formas.

2.1.3. Mokymosi metodų nustatymas remiantis mokymosi kaip visuminio proceso samprata

Poreikis orientuotis į *visuminį mokymąsi* – intelektualinių, socialinių ir emocinių aspektų integravimą mokymesi – akcentuotas jau nuo antrosios dvidešimtojo amžiaus pusės (Miller ir Prince 1976; Williamson 1957), šiuolaikiniai tyrimai pateikė dar daugiau argumentų (Gardner, 1983, 1993; Young, 2004; Laird, 1985; Pascarella

ir Terenzini 1991). Tačiau tyrimų analizė rodo, kad praktiniame gyvenime kiekvienas pedagogas akcentuoja savo dalyką ir būtent to dalyko žinių ir mokėjimų įsisavinimą, todėl mokyklinis ugdymas tampa atskirų dalių suma, ne visuminiu ugdymu.

Vis daugiau tyrimų atliekama, kurie sieja intelektualinius, socialinius ir emocinius procesus į vieną visumą, jungiant kognityvinius-intelektualinius, socialinius-tarpasmeninius bei emocinius-afektyvinius procesus. Pavyzdžiui, šiuolaikinės kognityvinio ugdymo teorijos (Baxter Magolda, 2000) pripažįsta socialinio konteksto bei tarpasmeninių santykių vaidmenį. Taip pat sutinkama, kad emocijos arba padeda, arba trukdo mokymuisi (Arnold 1999; Goleman, 1995), kad emocijos skatina mokymąsi ir stiprina atmintį (Sylvester, 1999), kad depresinė būseną dažnai siejama su menka mokymosi motyvacija ir pasyvumu mokymosi procese (Peterson, Seligman, 1984).

Todėl mokytojas, rinkdamas tinkamus mokiniui mokymosi metodus turėtų atsižvelgti į mokymosi kaip visuminio proceso sampratą principus.

❶ Implikacijos pedagogams, skatinantiems visuminio mokymosi etoso kūrimą mokykloje – teikti aiškiai įsivaizduojamą, pastovią ir į visus mokyklos gyvenimo procesus prasiskverbiančią aktyvaus mokymosi akcentavimo politiką:

- skatinant mokymosi bendruomenių susikūrimą, taikyti mokymo(si) metodus, kurių metu mokiniai teikia socialinę, emocinę ir intelektualinę paramą vienas kito mokymuisi;
- įgyvendinti mokymosi bendradarbiaujant idėjas;
- įtraukti mokinius į mokymosi procesą, kuriant teigiamą mokymuisi palankią aplinką ugdymo institucijoje, kurioje mokiniui sudaromos galimybės ir situacijos dalyvauti ir prisidėti prie mokymosi proceso bei mokyklos visuomeninio gyvenimo, skatinti iniciatyvą, naudoti formalius ir neformalius apdovanojimo už mokinių inicijuotus ir įgyvendintus projektus metodus;
- intencionaliai veikti pedagogų ir mokinių socializacijos procesus.

2.2. Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas

2.2.1. Metodai aktyviam mokinių įtraukimui į pasirengimą perteikti naują medžiagą – mokymas klausiant arba „valdomi atradimai“ – skatinamieji faktoriai kritinio mąstymo ugdymui

Prieš pateikiant naują medžiagą naudinga įtraukti moksleivius į diskusiją arba pamąstymą apie būsimą temą, pateikiant keletą idėjų naujos temos aptarimui. Tokios diskusijos tikslas – generuoti idėjas, gauti mokinių nuomonę būsimos temos atžvilgiu įvertinančių duomenų ar atskleisti mokinių žinių lygį, sulaukti klausimų, išryškinančių, ko mokiniai nežino ar nesupranta, prieš pateikiant teorinę medžiagą; antruoju atveju – mąstydami naujos medžiagos tema – mokiniai išmoka vertinti tam tikros teorinės dalies privalumus, įvertina savo žinojimo lygį, išreiškia savo supratimą.

Pamoka-paskaita yra veiksmingas metodas, naudojamas naujos informacijos pateikimui, bet taikant tik šį metodą, iškyla problemų ir mokytojui, ir mokiniams – dirbant šiuo metodu aktyvus tik mokytojas, o mokiniai – tik pasyvūs klausytojai, todėl neretai neišlaiko dėmesio, ne viską supranta, dėl įvairių psichologinių ir socialinių problemų ne visada gali pertraukti mokytoją ir paklausti, kas neaišku, ar prisipažinti, kad nesupranta; dažnai klausydamiesi mokytojo aiškinimo mokiniai nuobodžiauja (ypač jei tie patys metodai naudojami kiekvieną pamoką) ir tai sukelia daugelį drausmės problemų. Neturėtume atsisakyti pamokos-paskaitos, tačiau ji turėtų būti transformuota į aktyvaus klausymo ir aktyvios smegenų veiklos reikalaujančią veiklą. Daug įvairių aktyvaus mokymosi metodų gali būti naudojami ne pakeisti tradicinę pamoką-paskaitą, o ją papildyti. Pamoka-paskaita galėtų būti skaitoma ne visą pamoką, o tik dalį pamokos.

„Aktyvus mokymasis“ tai yra mokinių aktyvi sąmoninga veikla pamokos metu be pasyvaus klausymosi mokytojui pasakojant. Tai aktyvus klausymasis, kuris padeda mokiniams suvokti, ką jie girdi; trumpi pratimai raštu, kuriuos atlikdami mokiniai išreiškia savo reakciją į naują medžiagą pamokoje; sudėtiniai pratimai atliekami grupėje, kai mokiniai taiko pamokos medžiagą „realaus gyvenimo“ situacijose ar sprenddami naujas problemas. Aktyvaus mokymosi metodai – tai tos veiklos, kurias mokytojas integruoja į darbą klasėje, skatindamas aktyvų mokinių dalyvavimą mokymosi veikloje.

2.2.1.1. Pamokos-paskaitos aktyvinimo metodai

Įvadinio klausimo(ų) diskusija

Vietoj „mokymo pasakojant“ pradėkite temą klausimu, kuris atveria kelią naujos medžiagos išdėstymui. Pavyzdžiui:

„Kokie būdai naudojami parduoti maisto produktus rinkoje? Išvardykite visus, kiek žinote.“

„Kas būtų parėmęs Kromvelį, o kas ne ir kodėl?“

„Kokiomis laikų formomis galima išreikšti būtąjį laiką lietuvių ir anglų kalbose?“

Pateikite pavyzdžių.

Mokiniai dirba porose arba mažose grupėse, ieškodami atsakymo į klausimą ar klausimų seriją, remdamiesi patirtimi, sveiku protu ir ankstesnio mokymosi metu įgytomis žiniomis. Tie patys klausimai gali būti pateikti visiems mokiniams arba klausimai gali būti skirtingi, tik tema ta pati. Grupės diskusija gali būti trumpa – tėtis minutę ar mažiau, bet gali užsitęsti net iki 20 minučių ar ilgiau, jei mokytoja mato, kad mokiniai aktyviai ir prasmingai diskutuoja, ir dar neišsakė visų argumentų.

Kiekvienoje grupėje turėtų būti paskirtas raštininkas, kuris užrašys grupės siūlomas idėjas. Kai diskusija baigsis, kiekviena grupė turėtų pristatyti bent vieną savo idėją. Įdomiausias ar labiausiai temą atskleidžiančias idėjas užrašykite lentoje arba kompiuterio ekrane (jei pamokoje naudojate *PowerPoint* programą) su nedideliais pakoregavimais, jei reikia. Leiskite klasei aptarti bet kurias mintis, su kuriomis kas nors nesutinka, kol bus prieita bendrai sutariamo atsakymo.

Kai atsakymas išdiskutuotas, papildykite jį reikiama informacija, ištaisykite nesusipratimus ar klaidingas vietas. Jei mokiniai atsakė tik į pusę klausimo, pusė mokytojos pasakojimo laiko susitaupė, be to, mokiniai turėjo progą ugdyti mąstymo gebėjimus bei generuoti mintis, buvo sužadintas mokinių susidomėjimas nauja tema.

Išankstinis orientyras

Prieš nagrinėdamas literatūros kūrinių ar istorijos temą bei kito dalyko temą mokytojas pateikia penkių teiginių (provokacinių savo prigimtimi) sąrašą, vadinamą išankstiniu orientyru. Mokiniai porose ar grupėse aptaria kiekvieną teiginį, išreikšdami pritariančią ar prieštaraujančią teiginio idėjai mintį. Kurdamas išankstinį orientyrą mokytojas gali pateikti su būsima tema visiškai priešingai susijusį teiginį, provokuojančią, neigiamą ar diskutuotiną idėją. Gali būti viena kita idėja ir iš būsimo teksto. Svarbu, kad tiesiogiai ar perkeltine prasme teiginiai būtų kaip nors susiję su būsima tema, nors su vienu temos aspektu.

Aptarę teiginius porose ar grupėse, mokiniai trumpai pateikia savo nuomones klasėje žodžiu, mokytojas neturėtų vertinti, ar teiginiai teisingi ar ne, nei kitaip komentuoti mokinių idėjų, turėtų priimti visus pasiūlytus teiginių vertinimus. Jei kyla diskusija, mokytojas neturėtų leisti jai išsiplėsti, nes išankstinio orientyro tikslas yra motyvacinis: sužadinti susidomėjimą būsima tema, o ne ją išdiskutuoti.

Išankstinis orientyras priartina būsiamą temą prie mokinių išgyvenimų, sužadina motyvaciją savo minčių patvirtinimo ar paneigimo tekste, suaktyvina mokinių vaizduotę ir dėmesį, reikalingą klausantis ar skaitant naują medžiagą.

Sniego gniūžtė

Dar nepradėję aiškinti naujos temos, užduokite klausimą, orientuotą į tai, ką mokiniai turės išmokti. Po to kiekvienas mokinyš užsirašo savo mintis tuo klausimu, visi pasidalija savo mintimis porose ar trijų narių grupėse. Tada galima suformuoti didesnes grupes sujungiant poras ar trijų asmenų grupes, ir vėl lyginami atsakymai bei priimamas bendras grupės sprendimas. Toliau mokytoja prašo kiekvieną didelę grupę išrinkti iš suformuluotų ir paskelbti po vieną idėją ir užrašo ją lentoje ar kompiuterio ekrane, jei reikia, kiek pakoreguodama. Po to mokytoja apibendrina diskusiją ir ištaiso klasės atsakymus bei toliau tęsia naujos medžiagos pristatymą.

Klasės smegenų šturmas

Mokytojas prašo klasės pateikti kiek tik įmanoma idėjų pateikdamas tokius klausimus:

Kokie išankstinio užsakymo registravimo privalumai? (Ekonomikos pamoka)

Kokiomis vaikiškomis ligomis paprastai sergama vaikystėje? (Biologijos pamoka)

Ar galėjo Hamletas nekeršyti tuoj pat? Kodėl? (Užsienio literatūros pamoka)

Kokios priežastys nulėmė Europos Sąjungos susikūrimą? (Istorijos pamoka)

Poetinėje dramoje „Martynas Mažvydas“ Justinas Marcinkevičius įprasmino Mažvydą kaip gyvybinių tautos interesų reiškėją. Kodėl? (Lietuvių literatūros pamoka)

Mokytojas ar mokiniai surenka atsakymus užrašydami juos lentoje, sugrupuodami, jei reikia. Šiame etape negalima būti kritiškam, visi atsakymai turėtų būti priimti.

Šio metodo privalumai: dalyvauja visa grupė, neįdomi pamoka gali būti pagyvinta.

Intuicijos testas prieš dėstant teorinę medžiagą

Tie, kurie mokosi dažnai pareigingai užsirašo viską, ką mokytojas pateikia per pamoką, o pamokos ar kurso pabaigoje klausia „kokia nauda iš tokio užsirašinėjimo?“ arba „ką gero filosofija (ar organinė chemija ir t. t.) mums suteiks?“ Kad būtų išvengta tokių klausimų ir tam, kad sudomintų moksleivius tema prieš pradėdamas ją dėstyti, mokytojas gali pateikti trumpą testą, kuriuo siekiama, kad mokiniai nustatytų ir įvertintų savo požiūrius. Toks testas gali būti pateiktas kaip ilga anketa, kuri reikalauja nustatyti, ar teiginys teisingas ar ne. Pavyzdžiui, etikos kurso pirmą ar antrą pamoką tokiu testu galime paskatinti moksleivius mąstyti apie moralės teoriją, pateikdami tokius klausimus kaip „Nėra teisingų ar neteisingų atsakymų į moralės klausimus“ ar „Nesvarbu, ką visuomenė laiko esant moraliai teisinga, tai ir yra teisinga“. Mokiniai atsako pažymėdami, kurie teiginiai teisingi ir kurie ne, dirba savarankiškai, individualiai, po to palygina savo atsakymus porose ar mažose grupėse ir diskutuoja tais klausimais, kur nuomonės išsiskyrė. Ši technika taip pat gali būti taikoma įvertinti mokinio dalyko žinias prieš ar po pamokos.

Galvosūkis-paradoksas

Viena iš naudingiausių priemonių, kuriomis galima sužadinti mokinių susidomėjimą nauja tema ir paskatinti mąstyti apie naują medžiagą, yra pateikti jiems galvosūkių ar mįslę, susijusių su tema, sąvokomis ir leisti patiems rasti sprendimą. Priversdami mokinius išspręsti šią problemą patiems, nesiremiant kokia nors autoritetinga nuomone, padidiname tikimybę, kad mokiniai gebės kritiškai įvertinti teorijas, kai šios bus pateiktos vėliau. Pavyzdžiui, prieš mokant tiesos teorijas, galima pakviesti mokinius įvertinti „melagio paradoksą“. Paradokso ištakos yra faktas, kad *melagis* naudojasi kalbos prieštaravimu – kalboje tokia struktūra galima, nors toks pasakymas yra prieštaravimas. Prie tokių paradoksų grupės galima priskirti ir „popieriaus kortelės paradoksą“, kai ant popierinės kortelės parašoma: „Teiginys kitoje kortelės pusėje yra teisingas“, o kitoje pusėje – „Teiginys kitoje kortelės pusėje yra neteisingas“, arba: „Žemiau esantis teiginys yra neteisingas. Aukščiau esantis teiginys teisingas.“ Paradoksas gali būti sutrumpintas iki dar trumpesnio teiginio: „Šis teiginys klaidingas“.

Pradedant logikos kursą, galima pateikti loginių galvosūkių, gamtos mokslų pamokoje galima pateikti eksperimentinių tyrimų duomenų, kurie prieštarauja kai kurioms ką tik pateiktos teorijos dalims ar panaudoti pavyzdžių, kurie paremia prieštaraujančias viena kitai teorijas.

2.2.2. Metodai aktyviam mokinių įtraukimui į naujos medžiagos perteikimą

Skaitymo testas

Tai vienas iš būdų priversti mokinius skaityti užduotą medžiagą! Aktyvus mokymasis priklauso nuo to, kaip pasirengę mokiniai ateis į klasę. Skaitymo testas gali būti naudojamas kaip veiksminga priemonė patikrinti skaityto teksto supratimą (tokiu būdu galite nustatyti mokinių kaip skaitytojų išprusimo lygį). Be to, pateikdami tos pačios rūšies klausimus ir kituose skaitymo testuose, leisite mokiniams suprasti, ko ieškoti skaitomame tekste, į ką atkreipti dėmesį. Jei pateiksite tokius klausimus: „Kada susikūrė Lietuvos valstybė?“, „Kada popiežius pripažino Lietuvos karalystę ir leido Mindaugą karūnuoti?“ reikš, kad kreipiate dėmesį į detales ir faktus, o

tokie klausimai kaip „Ką iš tikrųjų Lietuvai reiškė Mindaugo veikla?“, „Ar žinoma tiksli Mindaugo karūnavimo data?“ – atkreipsite dėmesį į tai, kad akcentuojate bendrą teksto supratimą, reikalaujate apibendrinančio atsakymo. Jei jūsų tikslas išmokyti (ne tik priversti skaityti), atidžiai parinkite klausimus, kurie leistų įsitikinti ir kas skaitė medžiagą (svarbu jums), ir nustatyti, kas buvo svarbu skaitomame tekste (svarbu jiems).

Išsiaiškinimo pauzės

Šis paprastas metodas skatina „aktyvųjų mokymąsi“. Paskaitos metu, ypač išdėsdami svarbų klausimą ar apibrėžus esminę sąvoką, stabtelėkite, leiskite mokiniams susivokti ir truputį palaukę paklauskite, ar kas nors nori tai pasiaiškinti dar kartą. Taip pat galite šių stabtelėjimų metu vaikščioti po klasę ir pažiūrėti, ką mokiniai užsirašė, atsakyti į klausimus ir t. t. Tie mokiniai, kurie nedrįsta paklausti garsiai visos klasės akivaizdoje, laisviau jausis šios išsiaiškinimo pauzės metu, kai prie jų prieisite ir paaiškinsite individualiai.

Užrašų palyginimas

Viena žemų mokymosi pasiekimų priežastis gali būti ta, kad dažnai mokiniai neturi užrašų vedimo gebėjimų. Tai yra, jie gali atidžiai klausytis, bet ne visada žino, ką užrašyti ar ne viską spėja, ar sugeba užrašyti, todėl skaitydami užrašus prieš pamoką ar testą, nesupranta, ką užsirašė. Vienas iš būdų norint išvengti tokios situacijos – mokyti vesti užrašus ir leisti kartais juos palyginti su kitų mokinių užrašais. Mokytojas stabteli paaiškinęs svarbiausią temos aspektą ir paprašo, kad mokiniai perskaitytų, ar taip užsirašė esminius momentus ir palygintų vieni kitų užrašus.

Ekspertų metodo projektai

Klasė padalijama į tiek grupių, į kelias galima padalyti naują medžiagą arba tekstą.

1. Padalykite temą į, tarkim, keturias potemes. Mokiniam pateikiami keturi pagrindiniai klausimai arba „žiūronai“, pro kuriuos jie žiūrės į pagrindinę temą, analizuodami tą pačią temą iš keturių pusių ar keturiais aspektais.

2. Padalykite mokinius į keturias grupes. Grupės turėtų būti panašios gabumų, patirties, etniškumo bei lyties atžvilgiu. Negrupuokite mokinių „pagal draugystę“, jie iš pradžių gali skūstis ir būti nepatenkinti, bet jei reikalausite, priims jūsų nurodymus.

3. Kiekviena grupė studijuoja vieną klausimą, skaito tekstą ar papildomą medžiagą. Grupės paprastai dirba klasėje, tačiau šį metodą galima naudoti ir savarankiškam darbui.

4. Parengę atsakymus, t. y. išnagrinėję pateiktą grupėi klausimą, mokiniai grupuojami į naujas grupes. Kiekviena nauja grupė yra „pjūklelis“, t. y. susideda po vieną narį iš kiekvienos iš keturių buvusių grupių. Jei vieną kurią nors grupę sudarė daugiau mokinių, jie gali eiti į naują grupę abu. Kiekvienoje grupėje dabar yra po vieną „ekspertą“ iš kiekvieno klausimo (kai kuriose grupėse klausimui gali atstovauti du ekspertai).

5. Nauja grupė turi išanalizuoti visą temą – kiekvienas narys-ekspertas vienu klausimu išdėsto savo potemę, išaiškina savo dalį, atsako į klausimus. Grupės darbo pabaigoje visi grupės nariai žino visą temą.

Pavyzdžiai:

- Studijuodami Europos Sąjungos istoriją, kiekviena grupė (viena iš penkių) išanalizuoja tam tikrą laikotarpį. Po to sudaromos kitos penkios grupės, į kurias įeina po vieną asmenį iš buvusių grupių. Kiekvienas naujos grupės narys išsamiai gali papasakoti tik savo fragmentą, o visi kartu papasakoja visą istoriją.

- Nagrinėdami Europos geografiją, mokiniai gali atskirose grupėse nagrinėti paskirtą ar pasirinktą šalį; individualūs mokiniai kiekvienoje grupėje gali gauti užduotį skaityti ir analizuoti grupės analizuojamos šalies ekonomiką, politinę struktūrą, etninę sandarą, demografinę medžiagą, klimatą ar liaudies kūrybą. Kai kiekvienas mokinys pabaigė savo tyrimą, grupė susiburia ir pristato informaciją visiems grupėje, tokio darbo rezultatas – baigta ataskaita apie šalį.

- Chemijos pamokoje kiekviena grupė gali nagrinėti skirtingos formos energijos generatorių (branduolinių, iškastinio kuro, hidroelektrinių ir t. t.). Tada sudaromos grupės, kuriose kiekvienas narys žino tik apie vieną skirtingą generatoriaus rūšį. Taip per trumpą laiką bendradarbiaujant mokymosi metu išsprendžiamos sunkiausios problemos.

- Istorijos pamokoje visiems moksleiviams pateikiama ta pati informacija apie nacistinę partiją, o skirtingose grupės analizuoja šią partiją iš skirtingų pozicijų – moterų, darbininkų klasės, vidurinėsios klasės ir bažnyčios – požiūriu.

- Anglų kalbos pamokose prieš rengiantis analizuoti sudėtingesnes modalinių veiksmažodžių vartojimo konstrukcijas ir siekiant apibendrinti jau žinomas modalinių veiksmažodžių vartojimo reikšmes, keturios ar penkios atskiros grupės gali apibendrinti atskiro veiksmažodžio reikšmes (pvz., Group A – *can*, Group B – *must*, Group C – *should* ir t. t.) arba vienos modalumo reikšmės išreiškimą įvairiais modaliniais veiksmažodžiais (pvz., Group A – gebėjimą (*ability*), Group B – prašymus (*requests*), Group C – būtinumą (*obligation*), Group D – spėjimą, tikrumo laipsnį (*certainty*) ir t. t.). Toks metodas leis ne tik pasitikrinti, susisteminti ir apibendrinti žinias ir sukurti bendrą reiškinio vaizdą ar sistemą mokinio mintyse, bet leis jam palyginti savo ir draugų kompetenciją šioje srityje, pasimokyti iš kitų bei aktyviai dalyvauti mokymosi procese.

Diskusija

Mokiniai porose ar grupėse išreiškia savo nuomonę ir aptaria mokytojo pateiktą klausimą, diskutuoja pateikta tema argumentuodami savo nuomonę. Gamtos mokslų pamokose mokiniai gali aptarti kai kuriuos eksperimentinių tyrimų duomenis, patvirtinančius ką tik mokytojo pristatytą teoriją. Diskusija būna sėkmingesnė, jei mokiniai gauna tikslesnes užduotis, pvz., „papasakokite vienas kitam, kodėl jūs pasirinkote būtent šį atsakymą“.

Panelinės diskusijos

Panelinės diskusijos itin naudingos kai mokiniai turi pateikti prezentacijas ar ataskaitas klasei bei norint įtraukti visą klasę į medžiagos pateikimą. Grupės gauna temą, kurią turi ištirti ir parengti išanalizuotos temos pristatymą žodžiu. Kiekvienas panelistas turi pateikti trumpą medžiagos pristatymą, o po to „publika“ pateikia savo klausimus. Pagrindiniai sėkmę užtikrinantys principai – įdomi tema bei teisingi užduoties atlikimo nurodymai. Taip pat reikėtų parengti ir auditoriją, jiems suteikiant įvairius vaidmenis. Pavyzdžiui, jei mokiniai pateikia savo tyrimo rezultatus apie įvairias energijos formas, kiti mokiniai gali vaidinti susirūpinusio aplinkosaugininko, transporto įstaigos darbuotojo, važinėjančiojo į darbą ir atgal su nuolatiniu bilietu vaidmenis (Paulson ir Faust, 1999). Jei kalbama apie, pvz., narkotikų prevenciją, klasė gali pasidalyti į narkomano ir jo draugų, narkomano tėvų ir artimųjų, gydymo įstaigos darbuotojų, kaimynų, visuomenės sveikatos darbuotojų, sveikatos ministerijos darbuotojų ir t. t. vaidmenis ir pažvelgti į analizuojamą reiškinį įvairiais aspektais. Taip ne tik bus galima įtraukti moksleivius į mokymosi procesą, bet ir suvokti bet kokio reiškinio visumą, skirtingus požiūrius ir giliau suprasti problemą.

Debatai

Debatai – racionali diskusija, priešingų požiūrių į problemą ar reiškinį pagrindimas, siekiant įtikinti teisėjus/auditoriją. Debatai ugdo loginio mąstymo, argumentavimo, informacijos analizės ir tyrimo įgūdžius, moko viešojo kalbėjimo ir diskusijų meno. Tai veiksminga priemonė, skatinanti kritinį mąstymą, savo nuomonės išsakymą, toleranciją kitų nuomonei. Tarkime, susidomėję narkomanijos problemomis mokiniai debatų teiginį galėtų formuluoti taip: „Lengvųjų narkotikų legalizavimas išspręstų narkomanijos problemą“ arba „Švietimas gali sulaukyti jaunimą nuo narkotikų“ (Galkutė, L., 2003).

Formalus debatai suteikia veiksmingą struktūrą diskusijoms klasėje, padalijant pamokos medžiagą į dvi priešingas argumentuotas nuomones už ir prieš. Mokiniai paskirstomi į debatų komandas, susipažįsta, kokią poziciją jiems reikės ginti, prašomi pateikti argumentus ir paremti savo poziciją. Priešingai komandai turėtų būti suteikiama proga atremti argumentus ir, jei leidžia laikas, debatų dalyviai prašomi atsakyti į atremtus argumentus. Šalia pamokos turinio, šis formatas dar ugdo ir argumentavimo bei viešo kalbėjimo gebėjimus.

Vaidmenų žaidimai

Mokiniai prašomi suvaidinti tam tikrą vaidmenį. Atlikdami vaidmenų žaidimą jie geriau supranta sąvokas ar aptariamas teorijas. Vaidmenų žaidimai gali būti labai paprasti (pvz., „ką jūs darytumėte, jei nacistas priėtų prie jūsų durų ir prašytų jas atidaryti, kai jūs slepiate žydų šeimą palėpėje?) arba sudėtingi – pjesės forma, pvz., studijuojant senovės filosofiją, mokiniai suvaidina Sokrato teismą. Pasinaudodami įvairiais šaltiniais (pvz., Platono dialogu, Stones „Sokrato teismas“, Aristofano „Debesys“), mokinių komandos pasirengia Sokrato kaltinimo jaunimo korupcija ir išdavyste procesams. Kiekviena komanda gali pateikti savo liudininkus (apsiribojant veikėjais, kurie pasirodo, pvz., Dialoge) ir sukurti savo bylą bei parengti klausimus kryžminei apklausai (Paulson ir Faust, 1999).

Simuliacijos – spaudos konferencijos simuliacija

Tikslas – apibendrinti plačios apimties medžiagą išanalizavus visą skyrių. Šį metodą sudaro penki etapai.

I etapas. Darbas grupėse

Klasė suskirstoma į grupes po 4–5 moksleivius. Kiekviena grupė pasirenka vieną iš pasiūlytų temų ir grupėje išanalizuoja visus už ir prieš, privalumus ir trūkumus, problemos priežastis ir pasekmes ir t. t. Kiekviena grupė išrenka atstovą į spaudos konferenciją, kuriuo dažniausiai siūlomas grupės lyderis, geriausiai įsisavinęs informaciją ir grupės diskusijos metu turėjęs daugiausiai argumentų.

II etapas. Spaudos konferencija

Grupės deleguoti atstovai susodinami klasės priekyje prieš auditoriją, jie prisistato kaip atskiros temos ekspertai.

Likusieji tampa žurnalistais, pasirenka atstovaujama laikraštį ar žurnalą, parengia klausimus. Žurnalistai eina prie mikrofono arba mikrofonas perduodamas jiems, prisistato vardu, pavarde ir kokiam spaudos leidiniui jie atstovauja bei pateikia klausimą. Atsako atitinkamos srities ekspertas, jį papildyti gali ir kiti ekspertai. Žurnalistas įsirašo atsakymą į diktofoną arba pasižymi užrašų knygelėje. Diskusijos nevyksta, priimami ir prieštarai argumentuojami teiginiai. Ekspertų komandos nariai gali papildyti vienas kitą, bet žurnalistai nediskutuoja su ekspertais. Galima pateikti ir provokuojančius klausimus.

III etapas. Spaudos konferencijos apibendrinimas

Žurnalistai parengia straipsnį savo leidiniui, ekspertai parengia ataskaitą raštu.

IV etapas. Užduoties aptarimas

Dažniausiai aptariamos dvi sritys – turinys ir forma.

Kalbėdamas apie turinį mokytojas (dalyvavęs kaip spaudos konferencijos stebėtojas, galbūt ir moderatorius) primena neteisingai pateiktus faktus, diskutuotinas idėjas bei kitus nukrypimus nuo teisingo faktų pateikimo. Kalbėdamas apie formą mokytojas pamini kalbos klaidas, neteisingai pavartotus terminus, nepakankamai konkrečius klausimus bei kitus su verbaline ar neverbaline komunikacija susijusius momentus.

V etapas. Straipsnių ir ataskaitų paroda klasėje ar internetinėje aplinkoje

- Jei mokiniai labai aktyvūs spaudos konferencijoje, gali prireikti mokytojo moderavimo. Taigi norintis pateikti klausimą turi duoti sutartą signalą – pakelti ranką ar išreikšti savo ketinimą žodžiu.
- Mikrofonų panaudojimas simuliacinėje spaudos konferencijoje suteikia autentiškumo įspūdį, drausmina ir įpareigoja tiksliai suformuluoti klausimus.
- Įrašymo galimybės – nufilmuota klasės diskusija gali būti aptarta kitą pamoką, išsaugota kompiuterio atmintyje ar net paskelbta internete.

Derybos

Apibendrinant verslo užsienio kalbos kursą ekonomine tema galima sukurti simuliacinį žaidimą *Derybos*, panaudojant reikalavimus ir principus rengiantis tikroms deryboms. Derybos – tai bendravimo procesas, kurio metu partneriai, remdamiesi skirtingomis pozicijomis ir tikslais, siekia rasti vieną visas besiderančias puses patenkinantį sprendimą. Derybų sėkmės kriterijus – derybų veiksmingumas ir partneriškas bendradarbiavimas, kuris suprantamas kaip vienas kito pozicijų papildymas, pagrįstas pozityviais partnerių pasiūlymais ir minimaliomis nuolaidomis.

Rengiantis deryboms reikia atlikti šiuos uždavinius:

- nustatyti idėją ir tikslą;
- nustatyti pokalbio vietą ir parinkti laiką;
- „surinkti“ informaciją apie pokalbio partnerį ar partnerius (būdą, pomėgius, charakterį ir t. t.);
- suformuoti derybininkų komandą.

Galima tarti, kad derybos – tai darbas grupėse, kurį sudaro trys svarbiausi etapai:

1. Pasirengimas deryboms.
2. Derybų vedimas.
3. Derybų proceso analizė.

1. RENGIANTIS DERYBOMS REIKIA

- Pasirinkti bendrą argumentavimo metodą, detalų jo planą, galimus kontrargumentus.
- Numatyti alternatyvius (atsarginius) tikslus, mažiau vykusius variantus bei kompromisinius sprendimus, jei nepavyktų iki galo kontroliuoti derybų eigos.
- Pateikti poziciją – tai yra pasiūlymų suformulavimą; poziciją sustiprinančių argumentų paiešką; galimų prieštaravimų numatymą ir nagrinėjimą; skatinimą priimti sprendimą; galimų nesklaidumų bei pavojų analizę bei jų įveikimo būdus.

2. DERYBŲ PROCESAS

Kontakto užmezgimo etapas:

- Jis aprėpia pirmas susitikimo akimirkas: užmezgamas vizualinis (akių) kontaktas, nusišypsoma, pristatoma.
- Tariai komplimentai ar šiaip kas nors pozityvaus partneriui (jo vardas); padėkojama už galimybę susitikti, už skirtą laiką; pasidžiaugiama jo, jo kompanijos laimėjimais; pagiriama aplinka, susitikimo organizavimas ir kt.

Orientacijos etapas:

- Orientacijos etape, kuris prasideda tik atvykus, kartais dar prieš kontakto užmezgimą trumpai apibrėžiami pagrindiniai derybų tikslai; aptariama pati derybų eiga bei procedūros:

Situacijos išsiaiškinimas:

- Būtina skatinti partnerį analizuoti savo poziciją, interesus, situaciją.
- Dera visai skatinti pašnekovą kalbėti bent keturis penktadalius laiko, rodant nuoširdų domėjimąsi jų poreikiais, jų problemomis, aptarti kiekvieno jo tikslo pasiekimo pasekmes.

Pozicijos išdėstymas, pasiūlymų pateikimas:

- Pateiktini pasiūlymai turi būti siejami su partnerių interesais bei poreikiais. Jie gali patenkinti bent dalį kitos šalies interesų.
- Teikiami keli pasirinkimo variantai – nurodomi kiekvieno jų privalumai.
- Siekite gauti kuo daugiau tarpinių partnerio pritarimų savo siūlymams. Informacija pateiktina įvairiais kanalais (garso, vaizdo ir pan.).

Sprendimo priėmimas:

- Sprendimas priimamas neskubant, aptariant visas galimas alternatyvas, pasirenkant abiem šalims optimalų.
- Nedera spausti pašnekovo greitai apsispręsti, reikia padėti jam pamatyti realią naudą. Net ne viską pasiekus, derybas dera baigti pozityviai, kad kiltų noras bendradarbiauti ateityje.

Derybų vedimo būdai:

- Pozicinis. Derybų dalyvių interesai yra priešiški arba skirtingi; tokių derybų tikslas – akcentuoti sau naudingus sutarties punktus ir tokiu būdu gauti maksimalią naudą. Šis būdas veiksmingas, nes derybos trunka ilgai, santykiai tarp oponentų įtempti, atmosfera konfliktiška. Šalims dažniausiai nepavyksta susitarti, ir derybos nutraukiamos.
- Draugiškas. Šalių interesai beveik sutampa, visi siūlymai patvirtinami be pakeitimų. Derybų praktikoje tai retas reiškinys, kadangi susitarimas gali būti pasiektas draugiško pokalbio metu, be derybų.
- Principingas. Partneriai siūlo abipusiai naudingus problemos sprendimo variantus. Abiejų šalių poreikiai patenkinami tokiu mastu, kad jos suinteresuotos ir toliau bendradarbiauti. Šis būdas konstruktyviausias.

Derybų taktika:

- „Priimk mano sąlygas arba išeik“. Pasirinkęs šią derybų taktiką oponentas visiškai nenusiteikęs konstruktyviam pokalbiui, demonstruoja savo jėgą ir pranašumą.
- „Akmens siena“. Partneris atmeta jūsų siūlymus kaip nepriimtinius, jis siekia palaužti jus ir priversti pasiūlyti geresnes sutarties sąlygas jo atžvilgiu. Prieš tokią taktiką būtina imtis kontrpriemonių.

- „Gerasis samarietis“. Derybininkas stengiasi įtikinti, kad jis labai geranoriškai nusiteikęs, pasirengęs priimti visas sąlygas, jis sukuria įvaizdį gero žmogaus, kurį būtų gėda užgauti. Šiuo atveju reikia sukonzentruoti dėmesį į svarbiausius tikslus.

- „Jėgos pozicija“. Situacija, kai derybininkas pranašesnis ir diktuoja savo sąlygas.
- „Nuolaida po nuolaidos“. Kai partneris sutinka su vienu reikalavimu, pateikiamas kitas, po to dar ir dar kitas.
- „Akcentų sumaišymas“. Derybininkas nori nukreipti partnerio dėmesį nuo jam svarbių klausimų sprendimo, koncentruoja jo dėmesį į antraeilius klausimus ir ilgai juos aptarinėja, tarsi jie būtų svarbiausi.

3. DERYBŲ PROCESO ANALIZĖ

Nepriklausomai nuo to, ar derybos buvo sėkmingos ar ne, derybų vadovai turi išanalizuoti ir įvertinti ne tik derybų rezultatus, bet ir visą derybų eigą: savo ir partnerio elgesį, motyvus, argumentų veiksmingumą, kompromisų priežastis ir pasekmes, padarytas klaidas.

Būtina apsvarstyti šiuos klausimus:

- kokie veiksniai nulėmė sėkmingą derybų baigtį;
- kokių buvo sunkumų ir kaip jie įveikti;
- į ką neatsižvelgta rengiantis deryboms;
- ar gerą taktiką pasirinkote derybų metu;
- kokiais derybų principais galėsite pasinaudoti kitose derybose?

Sėkmė derybose:

Sėkmės derybose pasiekia tie, kurie:

- žino, kad geriau pasakyti mažiau negu per daug;
- žino, kad trumpi pasisakymai geresni negu ilgi;
- prieš kalbėdami, mintyse suformuluoja tai, ką nori pasakyti;
- dėmesingai seka žodžio išpūdį pašnekovui;
- sugeba laiku padaryti pauzę;
- pasirengę bet kokiam atsitiktinumui;
- nori vesti derybas;
- gali vesti derybas;
- gali sėkmingai vesti derybas.

(Parengta pagal J. Veinhardt.)

2.2.3. Metodai aktyviam mokinių įtraukimui į naujos medžiagos apibendrinimą ir grįžtamojo ryšio pateikimą

Šie metodai leidžia mokytojui gauti grįžtamąjį ryšį apie tai, kaip mokiniai suprato naują pamokoje nagrinėtą medžiagą. Tokia veikla yra mokinio supratimo formuojamasis, ne sumuojamasis vertinimas. Formuojamas vertinimas yra klasės kaip visumos įvertinimas, siekiant gauti ir patiems mokiniams, ir mokytojui naudingos informacijos, kuri nėra vertinama; sumuojamas vertinimas yra bet koks mokinio užduoties atlikimo įvertinimas pažymiu. Bet kuriam iš šių vertinimų atlikti mokytojas stabteli atitinkamais momentais ir pateikia mokslieviams trumpą naujos medžiagos testą, kad nustatytų, kaip medžiaga suprasta, kurioms sąvokoms ar problemoms reikia skirti daugiau laiko, kas sudėtinga ir kas lengva, ką jau galima taikyti praktinėse situacijose, o ką dar reikia aiškintis teoriniu lygmeniu.

Pratimai individualiems mokiniams gali būti lengvai panaudojami klasėje, nenutraukiant visos klasės darbo. Šie pratimai itin naudingi siekiant gauti grįžtamąjį ryšį apie tai, ar mokiniai suprato ir įsiminė naują medžiagą. Kai kurie iš jų yra sukurti siekiant skatinti mokinius tyrinėti savo požiūrį ar vertybinius klausimus, kiti – dėmesio išlaikymui klausantis pamokos-paskaitos ir skaitant tekstus.

Mokytojo klausimai

Dauguma mūsų užduodame klausimus, kaip paraginimą klausytis ar tikrindami, kaip jie suprato. Iš tiesų, tokie klausimai leidžia mokiniams geriau suprasti medžiagą ir aktyviau dalyvauti pamokoje. Vienas iš principų, suteikiančių klausimo technikai veiksmingumo – pauzė. Siūloma pateikus klausimą, padaryti pauzę – galima lukterti (15 sekundžių ar daugiau) ir tik tada rinktis, kas atsakys. Reikia reikalauti, kad niekas nekeltų rankos ar

garsiai nesakytų atsakymo, kol jūs neleisite. Taip išvengsite dažnai pasikartojančio scenarijaus, kai į klausimus atsakinėja tie patys penki aktyvūs pirmose eilėse sėdintys mokiniai, o kiti su palengvėjimu atsidūsta. Laukimas priverčia visus mokinius galvoti apie klausimą, o ne pasyviai sėdėti, tikintis, kad aktyvieji atsakys. Kai laukimo momentas baigiasi, mokytojas klausia savanorius arba pasirinktą mokinį. Įpratę, kad po klausimo bus trumpas laikas pamąstyti ir sugalvoti atsakymą, mokiniai įpras labiau dalyvauti pamokos procese.

Popieriaus lapas vienos minutės refleksijai

Tai labai veiksmingas metodas, tikrinantis, kaip mokinys suprato naują medžiagą ir kokia jo reakcija į naują informaciją. Paprašykite, kad mokiniai paimtų tuščią popieriaus lapą, pateikite klausimą (specifinį ar atvirą klausimą) ir leiskite jiems minutę laiko (gal dvi minutes, bet ne daugiau) pagalvoti ir atsakyti. Klausimai gali būti tokie: „Kaip John Hospers apibrėžia laisvą ar gerą valią?“, „Kas yra mokslinis realizmas?“, „Ką reiškia energijos aktyvavimas cheminei reakcijai?“, „Kokia yra DNR dvigubėjimo reikšmė?“ ir t. t. Kitas geras metodas yra panaudoti popieriaus lapą minūtei pateikus tokį klausimą: „Koks pagrindinis ar esminis šiandien nagrinėjamos medžiagos klausimas?“ Atsakymai parodys, ar mokiniai suprato medžiagą taip, kaip jūs tikėjotės. Pakartotinis šio metodo taikymas leis nustatyti mokinio pažangą suprantant medžiagą ir gebėjimą reflektuoti bei išreikšti savo supratimą ir požiūrį.

Painiausias (ar aiškiausias) klausimas (vieta, problema)

Tai vienos minutės refleksijos metodas, leidžiant mokiniams šiek tiek ilgiau laiko pamąstyti prieš atsakant į klausimą. Pamokos pabaigoje ar medžiagos pateikimo viduryje stabtelite ir paklausiate: „Kuri šios pamokos temos dalis buvo labiausiai neaiški (miglotą, paini)?“ ar, jei norite būti tikslesni, „Kas (ar) šios dienos pamokoje buvo kas nors neaišku apie asmenybės identitetą (inerciją, natūralią atranką ir t. t.)?“

Afektyvinis atsakymas

Mokiniai prašomi užrašyti savo reakcijas į kokį nors pamokos medžiagos aspektą, t. y. pateikti emocinį ar vertybinį atsaką naujos medžiagos atžvilgiu. Aišku, toks metodas taikytinas ten, kur tokie klausimai tinkami (turbūt negalėsime prašyti emocinio ar vertybinio atsakymo apie stuburinių taksonomiją). Tačiau tokiuose dalykuose kaip etika, toks klausimas gali būti gera pradžia prieš teorinės medžiagos pateikimą. Pavyzdžiui, galite mokinių paklausti, ką jie mano apie prieštarą vertinamo Amerikos patologo anatomo daktaro Jacko Kevorkiano veiklą, prieš pateikdami įvairių moralės teoretikų nuomones. Žinodami mokinių nuomonę, išgirde jų skirtingus požiūrius, galėsite padėti jiems pažvelgti į teorinę medžiagą kontekste ir patyrinėti savo įsitikinimus. Tokia refleksija tiktų diskusijos apie evoliucijos teoriją pradžiai ar kokiai kitai mokslinės srities pamokos pradžiai, kur bendrai priimta visuomenės nuomonė dažnai skiriasi nuo šiuolaikinio mokslinio mąstymo, pvz., ar pakotė turėtų būti popierinė ar plastikinė, ar reikalingos atominės elektrinės ir t. t.

Kasdienių refleksijų dienoraštis

Šis refleksijos metodas jungia visų trijų aprašytų technikų privalumus ir leidžia išplėtoti gilesnę diskusiją ar reakciją į kurso medžiagą. Galite skirti laiko pamokoje, kad mokiniai užpildytų savo dienoraščio puslapį ar skirti šią užduotį namų darbams. Vienintelis trūkumas – kad grįžtamasis ryšys nebūtų pateiktas „akimirksniu“, kai atsakymai surenkami tą pačią dieną. Tačiau taikant šį metodą (ypač jei užduotis skiriama namų darbui), galite užduoti sudėtingesnius klausimus, tokius kaip „Ar manote, kad filosofinis determinizmas yra teisingas būdas, ar žmonės turi gerą valią? Paaiškinkite savo atsakymą“, arba „Ar manote, kad dr. Kevorkiano veiksmai moraliai teisingi?“ „Kuo svarbūs Lietuvai 1988 metai?“ ir t. t. Arba galite paprašyti mokinių rasti ir aptarti mokslinių studijų ataskaitas populiarioje spaudoje dalyko medžiagos tema, pvz., apie visuotinį atšilimą, ozono sluoksnį ir panašiai.

Atsakymas į demonstravimą ar kitą pamokos-paskaitos veiklą

Mokiniai prašomi parašyti pastraipą, kuri prasideda žodžiais „Aš nustebau sužinojęs, kad ...“ „... Aš sužinojau, kad ...“, „Įdomu tai, kad ...“ Tai leidžia mokiniams pasvarstyti apie tai, ką jie iš tikrųjų sužinojo iš mokytojo paskaitos. Tai taip pat leidžia mokiniui suprasti, kad ši veikla buvo skirta ne tik pamokos pajavirinimui, bet turėjo gilesnių tikslų.

Atsakymo santrauka

Skatinant aktyvų klausymąsi po to, kai vienas mokinys savanoriškai atsakė į jūsų klausimą, paprašykite kito mokinio apibendrinti pirmojo mokinio atsakymą. Daugumas klausančiųjų mažai tegirdi, ką sako jų draugai, priimdami kaip savaime suprantamą dalyką, kad atsakymas skiriamas ne jiems, o mokytojui ir tik mokytojas turi reaguoti į atsakymą, pritardamas jam ar pataisydamas, jei atsakymas buvo klaidingas. Jei reiktų patiems moksleiviams apibendrinti, ką pasakė draugas arba pakartoti draugo atsakymą, mokiniai aktyviau dalyvautų pamokoje, aktyviau klausytųsi vienas kito ir būtų skatinama idėja, kad mokymasis yra dalijimasis iniciatyva.

Neverbalinis grįžtamasis ryšys

Šis metodas leidžia sutaupyti laiko tikrinant, ar nauja medžiaga suprasta, panaudojant neverbalines grįžtamąjo ryšio priemones. Išgirdę mokytojo klausimą, mokiniai turi parodyti tam tikrą skaičių pirštų pagal klausimą, laikant ranką prieš krūtinę pvz., parodykite vieną pirštą, jei atsakote „taip“ ir du pirštus, jei atsakote „ne“: „ar visi organiniai junginiai turi anglies savo sudėtyje (vandenilis ir t. t.)?“ arba „Ar šis junginys reaguoja su H₂O?“

- Tokiu būdu galima atsakyti ir į testo, kuriame iš kelių pateiktų atsakymų pasirenkamas vienas, klausimus.
- Didesnėje klasėje vietoj pirštų signalų galima kelti korteles su skaičiais, žyminčiais mokinio manymu teisingą atsakymą.
 - Mokytojas gali užduoti klausimą arba pateikti jį raštu daugialypės terpės ekrane ar plakate. Tokiu būdu mokytojas įvertina mokinio supratimą vienu žvilgtelėjimu. Šis metodas sutaupo laiko fizikos, chemijos ar biologijos pamokose.
 - Atvirkštinis šio metodo variantas – kai mokiniai patys užrašo klausimus ar vieną klausimą analizuojama tema, kurį jie norėtų dar pasiaiškinti arba klausimą apie praktinį šios temos pritaikymą ir įmeta korteles su klausimais į „laimės šulinį“ įrengtą dėžėje, skrybėlėje ar specialiame inde. Pamokos pabaigoje (ar kitos pamokos pradžioje, jei mokiniai turi parašyti klausimą kaip namų darbų užduotį), mokytoja ištraukia keletą atsitiktinių klausimų iš „laimės šulinio“ ir atsako į juos ar paprašo klasės atsakyti.

Citatos

Tai itin naudingas metodas, leidžiantis patikrinti mokinio supratimą mokantis skaityti tekstus ir nustatyti autoriaus požiūrį bei argumentus. Po to, kai mokiniai bus perskaitę keletą priešingų teorijų ar mąstymo mokyklų propaguotojų ir šalininkų mintis, apibrėžę ir klasėje aptarę atitinkamas sąvokas, daugialypės terpės ar grafoprojektoriaus ekrane pateikite vieno autoriaus, kuris nebuvo įtrauktas į privalomą skaityti medžiagą, citatą ir paprašykite mokinių nuspręsti, kokią poziciją šis autorius palaiko. Šis pratimas tikrina ne tik pamokoje pateiktos medžiagos supratimą, bet taip pat ugdo kritinio mąstymo ir analizės gebėjimus. Toks metodas labai tiktų, pavyzdžiui, diskutuojant evoliucijos teorijos aspektais (Paulson ir Faust, 1999).

Sąvokų žemėlapis

Sąvokų žemėlapis iliustruoja ryšius tarp sąvokų ar terminų, kurie nagrinėjami analizuojamoje medžiagoje. Mokiniai konstruoja sąvokų žemėlapius jungdami atskirus terminus linijomis, kurios nurodo ryšį tarp tam tikrų susijusių terminų grupių. Dauguma terminų sąvokų žemėlapyje gali būti susijusios daugybiniais ryšiais. Kurdami sąvokų žemėlapi mokiniai nustato pagrindinius terminus, schemiškai organizuoja ir sukuria prasminius ryšius tarp atskirų informacijos dalių.

Petty (2002) siūlo tokią sąvokų žemėlapijo panaudojimo mokantis bendradarbiaujant seką:

- Mokiniai kuria savo sąvokų žemėlapi. Pabaigus temą, mokiniai prašomi sukurti sąvokų žemėlapi ar „diagramą-vorą“, kuri apibendrintų pagrindinius klausimus ir parodytų pagrindinius ryšius ir principus. Vienas būdas yra sukurti principų žemėlapi, kuris pradedamas pagrindiniais principais, kriterijais, priežastimis ar kitais probleminiais klausimais ir tada likusi temos dalis sujungiama su šiomis temomis. Kitas būdas yra prašyti moksleivius pateikti labiau įprastą sąvokų žemėlapi.
- Mokiniai palygina savo žemėlapius mažose grupėse (3–4 asmenys), siūlo pataisymus sau ir kitiems.
- Mokytoja parodo savo žemėlapi. Aptariami skirtumai tarp mokinių ir mokytojos žemėlapijo, siūlomi pataisymai.

Vaizdiniai sąrašai

Mokiniai gauna užduotį sudaryti sąrašą – lentoje, popieriuje, skaidruolėje ar kompiuteryje. Dirbdami grupėse jie gali generuoti išsamesnius sąrašus nei dirbdami individualiai. Šis metodas itin veiksmingas, kai mokiniai turi palyginti savo požiūrius ar išvardyti įvairias už ir prieš nuomones koku nors klausimu. Čia tinka:

- Venn diagramos – du iš dalies sutampantys skrituliai, viename rašomi argumentai už, kitame – prieš, sutampančiame plote – tai, kas bendra.
- „T“ diagramos – kairėje pusėje rašome teigiamus, dešinėje – neigiamus argumentus. Tada šiuos argumentus paremiantys faktai ar kiti įrodymai vardijami vienoje ar atitinkamai kitoje pusėje. Pavyzdžiui, aptardami utilitarizmą (teoriją, kuri teigia, kad poelgis morališkai teisingas, jei suteikia daugiau naudos, nei žalos) mokiniai naudodami „T“ metodą išvardija visas poelgio (potencialias) naudas ir žalas, tada aptaria, kuri pusė nusveria. Dažnai toks sąrašas padeda nustatyti veiksmo ar poelgio galutinį naudingumą, o reikalavimas pateikti šį sąrašą „T“ forma leidžia išsamiau pažvelgti į visas svarstomo klausimo pasekmes. Gamtos mokslų pamokose šis metodas tinka nagrinėjant tokias temas kaip atominė energija, chlorfluorometano eliminavimas, masinės vakcinacijos programos, anglies dioksido emisijos sumažinimas ir t. t. (Paulson ir Faust, 1999).

Aktyvios medžiagos apžvalgos sesijos

Tradicinėje pamokoje mokiniai užduoda klausimus, užsirašo mokytojo atsakymus net negalvodami apie kartojamą medžiagą. Aktyvaus kartojimo pamokoje mokytoja pateikia klausimus, mokiniai dirba grupėse ieškodami ir svarstydami atsakymus. Tada grupės palygina savo atsakymus ir aptaria skirtingus sprendimo būdus ar skirtingas išvadas. Taip aptariami ne tik temos apžvalgos klausimai, bet ir sprendžiamos probleminės situacijos ar ieškoma atsakymų į probleminius klausimus internete.

Mokymasis tarnaujant bendruomenėje

Amerikos jaunimas – nuo darželinukų iki universitetų studentų dalyvauja *mokymesi tarnaujant bendruomenei* – integruodami tarnavimo bendruomenei projektus ir klasės mokymąsi, t. y. naudodami tai, ką išmoksta klasėje realaus gyvenimo problemų sprendimui. Lietuvoje mokymasis tarnaujant bendruomenei taip pat pradeda rasti atgarsį atskirų projektų ar aktyvių mokytojų entuziazmo išraiškos forma.

Mokymasis tarnaujant bendruomenėje – tai mokymo ir mokymosi strategija, kuri integruoja prasminį tarnavimą bendruomenei ir reflektuojantį mokymąsi, siekiant praturtinti mokymosi patirtį, išmokyti pilietinės atsakomybės ir sustiprinti bendruomeninį jausmą. Atliekant tarnystę bendruomenei ne tik sužinoma, kas yra demokratija ir pilietiškumas, bet tampama aktyviais piliečiais ir bendruomenės nariais.

Mokymasis tarnaujant bendruomenei gali būti taikomas per visų dalykų pamokas ir visose klasėse; jame gali dalyvauti vienas mokinytis ar grupė mokinių, visa klasė ar visa mokykla. Mokymosi tarnaujant bendruomenei dalyviai ugdo savo charakterį – tampa aktyviais piliečiais dirbdami su kitais savo mokykloje ir bendruomenėje, kurdami tarnavimo bendruomenei projektus švietimo, viešojo saugumo ir aplinkos apsaugos srityse.

Mokymasis tarnaujant bendruomenei sujungia tarnavimo ir mokymosi tikslus su ketinimu, kad tokia veikla pakeistų ir tarnystės gavėją, ir teikėją. Tai pasiekama sujungiant tarnavimo užduotis su reflektavimu, savęs atradimu, vertybių, gebėjimų ir žinių turinio įsisavinimu ir supratimu.

 Vis daugiau tyrimų pripažįsta, kad mokymasis tarnaujant bendruomenei yra afektyvi strategija, kuri padeda moksleiviams šiose srityse:

- Skatina mokymąsi per aktyvų dalyvavimą tarnystės patirtyje.
- Suteikia galimybę moksleiviams planuoti savo laiką, reflektuoti apmąstant, diskutuojant ir rašant apie tarnavimo patirtį.
- Suteikia moksleiviams galimybę panaudoti įgytus gebėjimus ir žinias realaus gyvenimo situacijose.
- Praplečia mokymąsi už klasės ribų į bendruomenę.
- Ugdo rūpinimosi kitais pojūtį (National and Community Service Act of 1990).

Skiriamasis mokymosi tarnaujant bendruomenei bruožas yra ne tik bendruomenės stiprinimas, bet taip pat veiksmingas mokymasis. Mokymasis tarnaujant bendruomenei tampa vis populiariesnis dėl didelės įtakos jauniems žmonėms ir jų asmenybės tobulinimui. Pasak Eyler ir Giles (1999), „mokymasis tarnaujant bendruomenei yra patirtinio ugdymo forma, kur mokymasis vyksta per veiksmo ir refleksijos ciklą, kurio metu mokiniai dirba su kitais taikydami tai, ko jie mokosi, kad išspręstų bendruomenės problemas ir tuo pat metu reflek-

tuodami savo patirtį, siekia realių tikslų bendruomenei ir gilesnio supratimo bei gebėjimų sau. “ Šiame procese mokiniai sieja asmeninį ir socialinį tobulėjimą su akademinio ir kognityviniu tobulėjimu. Eyer ir Giles (1999) apibendrina savo stebėjimus teigdami, kad mokymosi tarnaujant bendruomenei modelyje „patirtis skatina supratimą; supratimas lemia veiksmingesnius veiksmus“.

Autentiška mokymosi tarnaujant bendruomenei patirtis gali būti apibūdinama šiais bendrais bruožais (Eyer ir Giles, 1999):

- Teigiama, prasminga ir reali mokymosi tarnaujant bendruomenei dalyvių patirtis.
- Patirtis bendradarbiaujanti, ne konkuruojanti, todėl skatinami gebėjimai, susiję su darbu komandoje, įsitraukimu į bendruomenės veiklą ir pilietiškumu.
- Sprendžiami sudėtingi klausimai sudėtingose konkrečiose realaus gyvenimo situacijose, o ne paprastos izoliuotos nuo konteksto problemos.
- Šios patirtys sudaro galimybes dalyvauti sprendžiant problemas, įgyjant žinių apie specifinius mokymosi tarnaujant bendruomenės veikloje kontekstus ir bendruomenės iššūkius, užuot skaičius apibendrintas ir abstrakčias vadovėlyje pateikiamas tiesas. Tokiu būdu mokymasis tarnaujant bendruomenei sudaro puikias galimybes įgyti kritinio mąstymo įpročius, t. y. gebėjimą identifikuoti svarbiausius klausimus ar problemas realaus pasaulio situacijoje.
- Tokia patirtis skatina gilesnį mokymąsi, nes rezultatai ir gaunami tuoj pat, ir yra realūs, ne dirbtini ir išgalvoti. Knygos pabaigoje nėra „teisingų atsakymų“.
- Tokios tiesioginės patirties rezultatas – mokymasis tarnaujant bendruomenei yra asmeniškai prasmingas mokymosi dalyviams, sukelia emocines pasekmes, kelia iššūkių vertybėms, skatina naujų idėjų atsiradimą ir taip palaiko socialinį, emocinį ir kognityvinių mokymąsi ir tobulėjimą.

Mokymosi tarnaujant bendruomenei pavyzdžiai:

Jei mokiniai renka šiukšles miesto upelyje, jie teikia paslaugą bendruomenei kaip savanoriai, tai svarbus ir aukštai vertinamas tarnavimo bendruomenei pavyzdys. Tačiau kada mokiniai ne tik surenka šiukšles, bet analizuoja, ką rado, nustato tikėtinus šiukšlinimo šaltinius, jie gali pasidalyti savo tyrimo rezultatais su kaimynystės gyventojais bei pateikti pasiūlymus, kaip sumažinti aplinkos teršimą, jie jau dalyvauja mokymėsi tarnaujant bendruomenei. Šiame pavyzdyje jie teikia svarbią paslaugą bendruomenei ir tuo pat metu sužino apie vandens kokybę ir laboratorijoje atliekamas analizes, ugdo supratimą apie užterštumo problemas, mokosi interpretuoti mokslinių tyrimų rezultatus ir pateikti juos visuomenei, praktiškai tobulina bendravimo gebėjimus kalbėdami su gyventojais. Jie taip pat reflektuoja savo asmeninius ir karjeros interesus mokslinėje, aplinkos apsaugos, viešosios politikos ir kitose susijusiose srityse. Taigi akivaizdu, kad mokymasis tarnaujant bendruomenėje apgalvotai jungiamas su mokymusi.

Kolegialus vertinimas

Atlikę namų darbą arba savarankišką darbą klasėje mokiniai atiduoda vieną darbo kopiją mokytojui, o kita pasikeičia darbais vienas su kitu, kritiškai įvertina kolegos darbą, pasveria argumentus, ištaiso klaidas ir t. t. Tai itin geras metodas gerinantis mokinių rašymo gebėjimus.

2.2.4. Testo rengimas kaip aktyvaus mokymosi metodas

Tiems, kurie norėtų skatinti kritiškai mąstyti per pamokas, gerai būtų pradėti nuo Bloomo taksonomijos. Apskritai tarp mokytojo užduodamų klausimų lygmens ir mokinių mąstymo pobūdžio ar lygmens pastebimas aiškus ryšys. Sąmoningai suvokdami, kokio lygmens klausimus mokinys užduoda, mokytojai gali kontroliuoti skatinamojo mąstymo pobūdį. Mokiniai, kurie mąsto „aukštesniu“ lygiu, gebės geriau pritaikyti tai, ką išmoks-ta, negu tie mokiniai, kurių mąstymas apsiriboja tik atpažinimo ir įsiminimo lygmenimis.

Įvairūs testo ciklai parengiami remiantis taksonomijų klasifikacija pagal minties procesų sudėtingumo lygmenį, reikalingą atsakyti klausimą. Pirmą ciklą sudaro klausimai-atsakymai, pagrįsti paprasčiausiu faktinės informacijos atsiminimu (1 taksonomijos lygmuo). Antrą ir trečią ciklus sudaro užduotys pateiktos sumaišytų žodžių (*Jumbled Words*) forma, lentelių, grafikų ir diagramų – struktūrinių schemų – forma, mokiniai turi įrašyti praleistą informaciją, interpretuoti struktūrinėse schemose pateiktą informaciją, ar interpretuoti remiantis

dviem tarpusavyje susijusiomis sąvokomis (2 taksonomijos lygmuo). IV, V ir VI ciklai siekia patikrinti įsivartų žinių pritaikymą specifinių problemų sprendimui ir suderinti, pritaikyti įvairius elementus prasmei visumai (3 taksonomijos lygmuo). *Plačiau apie taksonomijos lygmenis skaitykite skyrelyje Tikslas – pagrindinis ugdymo turinio elementas.*

 Šių ciklų užduotys pateikiamos įvairiomis formomis:

- suderinkite, parinkite porą šioms sąvokoms;
- išdėstykite šiuos procesus (skaičius, rezultatus) didėjančia tvarka;
- raskite ryšį tarp šių elementų (sąvokų, žodžių), nustatykite proceso eigą, raskite kelią; „greitos ugnies“ klausimai.

Testai padeda gerinti atminties pajėgumus, plėsti dalyko terminologiją, žodyną ir aktyvų mokymąsi per integratyvų mąstymą, kuris padeda tobulinti intelektualinius pajėgumus.

i Jei testą sudaro patys mokiniai, jie geriau įsimena medžiagą, giliau mąsto, apibendrina medžiagą, geriau ją supranta ir suvokia, pamato ryšius tarp įvairių elementų, lygina skirtingus požiūrius, jų pritaikymą praktikoje, tobulina savo organizacinius gebėjimus, komandinę dvasią, o tai stiprina motyvaciją ir susidomėjimą dalyku bei ugdo aukštesnio lygmens mąstymo gebėjimus. Jei mokiniai siūlo klausimus testui, mokytoja gali juos vartoti kurso ar temos apžvalgos sesijos metu ar kaip veiksmingų klausimų modelius. Mokiniai gali būti paprašyti aptarti pavyzdinio klausimo privalumus, tai aptardami jie dar kartą pakartos medžiagą, nes klausimo aptarimui turės pateikti argumentuotus atsakymus.

2.3. Mokymo(si) metodų pritaikymas specialiųjų poreikių moksleiviams

Nors gyvenimo kokybė gerėja, tačiau mokyklose nemažėja mokinių, turinčių įvairių neurologinių ar psichinių problemų, mokymosi ar dėmesio koncentracijos, elgesio ir emocinių sutrikimų, hiperaktyvių vaikų. Dėl nepalankios socialinės-ekonominės aplinkos vis daugėja rizikos grupės vaikų, t. y. vaikų, potencialiai galinčių patekti į šią grupę. Ugdydami tokius vaikus turime atsižvelgti į jų galimybes bei poreikius, todėl juos vadiname specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais.

Suvokiant ugdymą kaip visuminį procesą, t. y. ne tik intelektinių gebėjimų lavinimą bet ir socialinių gebėjimų tobulinimą, santykių su kitais žmonėmis ir visuomene kūrimą, dvasinių, moralinių ir estetinių vertybių įtvirtinimą, emocinių ir valios gebėjimų ugdymą, mokytojas turi taikyti įvairius metodus, siekdamas skirtingų ugdymo tikslų.

i Dirbant su specialiųjų poreikių vaikais labiau negu bet kokioje kitoje situacijoje būtina naudoti metodus, įtraukiančius besimokančius vaikus į bendradarbiavimo procesą. Vien paskaitų naudojimas nėra veiksmingas. Vaikui su specialiais poreikiais geriausias būdas – mokytis per veiklas, įtraukiančias į mokymo procesą asmeninę patirtį. Nereikėtų supaprastinti vaiko integracijos į visuomenę procesą ir apsiriboti paprasčiausiomis parengtomis elgesio ar pasaulio suvokimo instrukcijomis. Dėl savo negalių specialiųjų poreikių vaikai dažnai pradžiai save vertina ir nepasitiki savimi. Todėl visi metodai, taikomi dirbant su specialiųjų poreikių vaikais, turėtų skatinti jų pasitikėjimą savimi, jautriai ir teigiamai reaguoti į jų nuomonės ir požiūrio pareiškimus, skatinti kitų mokinių toleranciją ir pagarbą kitokio pobūdžio elgesio ar minties pasireiškimams. Šioms pastangoms prireiks daug kantrybės ir empatijos, kurios susijusios su gebėjimu įveikti netgi pasikartojančias nesėkmes.

2.3.1. Adaptuoto mokymo(si) metodai

Darbo tempo priderinimas

Praplėsti ir pritaikyti užduočiai skirtą laiką prie mokinio poreikių – duoti daugiau laiko užduočiai atlikti; leisti daryti dažnas pertraukas; keisti veiklos pobūdį; vengti užduočių, kurios turi būti atliekamos pagal tam tikrą nustatytą trumpą laiką.

Aplinka

Leisti jiems pasirinkti sėdimą vietą; pagal galimybes pakeisti klasės fizinę aplinką pagal jų poreikius; minimizuoti dėmesio atitraukimo priemonės ir šaltinius – girdimąsias, vaizdines, lietimą.

Medžiagos pateikimas

Akcentuoti mokymo metodus pagal išryškėjusį mokinio mokymosi stilių (vaizdinį, girdimąjį, kinestetinį, mišrų); keisti darbą mažose grupėse su individualiu darbu pagal užduoties pobūdį; įrašyti pamokas (ypač naujos pamokos perteikimą, diskusijas, aptarimą, apibendrinimus) į vaizdo juostą, kad mokinys galėtų jas peržiūrėti dar kartą; dažniau taikyti demonstravimo ir modeliavimo metodus; mokant kalbų – prieš skaitymo ir diskusijos užduotis parengti naujo žodyno pristatymą; naudoti išankstinę struktūrizuotą pasirengimo naujos medžiagos pateikimui metodą: naują medžiagą pateikti pasakojimo ar istorijos forma, pateikti naujos temos santrauką ar pagrindines mintis prieš klausant ar skaitant tekstą, pateikti grafiškai apibendrintą temą ar susistemintas pagrindines mintis, bendrą kontekstą, nurodant būsimoje temos vietą jame, susieti naują medžiagą su visais jutiminiais pojūčiais – garsu, kvapu, skoniu, lytėjimu, judesiu, vaizdu – įvairiomis formomis, spalvomis.

Medžiagos ir įrangos bei pagalbinių technologijų parengimas

Tekstai įrašomi į garso ir vaizdo kasetes; svarbiausios naujos medžiagos mintys paryškiamos kita spalva; pagrindinė daugkartinio naudojimo medžiaga – lentelės, taisyklės patiekiamos laminuotos, kad mokinys galėtų ilgiau jomis naudotis nepakenkdamas fizinei kokybei; nauja medžiaga pateikiama spausdinta, kad mokiniui mažiau reikėtų konspektuoti, jei tai jam sudaro sunkumą; parašius skaičiuotuviu, kompiuteriu didelėmis spausdintomis raidėmis tekstą, mokinys lengviau suvoks naują medžiagą.

Vertinimas

Vertinti mokinį už aktyvų dalyvavimą klasėje ar grupės darbe, už darbą projekto metu. Kiekvieną savaitę mokytoja turėtų pateikti mokinio pažangos ataskaitą – kelis sakinius tėvams ir mokiniui, kas išmokta, kokie gebėjimai išugdyti.

Užduočių pateikimas

Užduotys turėtų būti pateikiamos mažais aiškiais žingsneliais, išskaidant visą užduotį į atskirus mažus etapus; moksleiviams reikėtų leisti nurašyti nuo knygų; pateikiant užduotis žodžiu, mokinys turėtų matyti užduotį užrašytą popieriaus lape; užduotį mokytojas turėtų perskaityti, akcentuodamas pagrindines mintis, ne tik svarbiausią užduoties tikslą ir tikėtinus rezultatus, bet ir kokiais žingsniais tuos rezultatus galima pasiekti; pateikti pavyzdžių, užuominų ar užduoties sprendimo būdų; reikėtų leisti mokiniui įrašyti ar padiktuoti atsakymus; nereikėtų bausti už rašybos klaidas kiekviename puslapyje; namų darbų užduotis reikėtų pateikti raštu arba mokinys turėtų segti užduotis į užduočių segtuvą.

Sustiprinimas ir nuolatinis stebėjimas

Mokytojas turėtų taikyti teigiamo sustiprinimo priemones, pagyrimus už konkrečius žingsnius; reikėtų dažnai tikrinti, ar suprato medžiagą, paprašant paaiškinti kaip suprato, pakartoti einamą medžiagą; kiti mokiniai galėtų paaiškinti savais pavyzdžiais porose ar grupėje; mokinys turėtų garsiai ar mokytojui individualiai paaiškinti, kaip galvoja atlikti užduotį; mokantis kalbų, būtina rašyti žodžius ir frazes į mokinio pildomą žodyną, kuris sudarytas ne tik iš atskirų žodžių, bet ir paveikslų, nuotraukų, grafikų, rodyklių, diagramų, žemėlapių, piešinių. Mokiniai turėtų būti mokomi mokytis, tam turėtų būti kūrybiškai ir spalvingai bei žaismingai pateikti naujos mokymosi strategijos įsisavinimo žingsniai ir pavyzdžiai.

Testo adaptavimas

Testo skaitymas žodžiu (asmeniškai ar įrašo), teksto ilgio sutrumpinimas; testo formato pakeitimas (vietoj esė formos – daugybinių kintamųjų pasirinkimo ar užpildymo forma), laiko suderinimas, kad mokinys spėtų parašyti testą; leidimas atsakinėti žodžiu, jei sudėtinga rašyti; atvirų knygų testas; leidimas rašyti testą kitoje/ izoliuotoje vietoje.

2.3.2. Modifikuoto mokymo(si) metodai

Dėl neurologinės negalios mokiniui gali prireikti specialiai parengtos mokymo medžiagos. Kognityvinis ar pažintinis nepakankamumas ar negalia gali būti sąlygojami nemokėjimo mokytis dėl socialinių ar kultūrinių nepreteklių formų ar suaugusiųjų dėmesio stokos.

❶ Priešingai nei medžiagos adaptavimas, modifikavimas reikalauja ne tik priderinti medžiagą prie mokinio poreikių, bet ją supaprastinti:

- Dalyko medžiaga turi būti pateikta žemesnio supratimo lygmeniu, nepakaks tik struktūrinių pakeitimų, reikės kognityvinio medžiagos perdirbimo.
- Naujos medžiagos turinys taip pat turi būti modifikuotas, panaudojant paprastesnius žodžius, sąvokas ir principus, adaptuojant ir supaprastinant tekstą, parengiant žemesnio lygmens supratimui.
- Užduotys parengiamos mažiau sudėtingos, paprastesnės, paprastesniais žodžiais ir reikalaujančios žemesnio lygmens supratimo.
- Testų lygis taip pat žemesnis, tačiau visai testų atsisakyti nevertėtų, mokinys turi pajusti džiaugsmą, kurį suteikia atlikta užduotis ar pasiektas tikslas.
- Kartais reikia modifikuoti tik turinį, o aplinka gali būti tik adaptuota, pritaikyta vaiko poreikiams.

Daugeliu atveju adaptuotas mokymas(is) gali būti reikalingas tik laikinai situacijai pagerinti, kada mokinys mokomas specialių mokymosi organizavimo gebėjimų įgijimo strategijų, susidorojimo su užduotimi mechanizmų ir savikontrolės gebėjimų įgijimo. Tokio mokymo(si) tikslas – padėti mokiniui tol, kol jis pats sugebės atlikti užduotį be pašalinių pagalbos. Tą patį galima pasakyti ir apie modifikuotą mokymą(si) specialių poreikių vaikams. Dauguma jų gali išugdyti savo gebėjimus ir jiems gali reikėti tik adaptuoto mokymo(si), o po to daugelis gali pasiekti tokį etapą, kada jokių specialių paslaugų jiems nebereikia ir jie gali mokytis savarankiškai.

Tai reiškia, kad specialus ugdymas yra ne vieta, o paslauga; ir dar tai reiškia, kad ši paslauga daugeliui gali būti reikalinga tam tikrą laikotarpį, o ne visą gyvenimą.

(Parengta pagal Nakonia Hayes, 2006)

Skyriaus apibendrinimas

Inovatyvūs mokymo(si) metodai leidžia abiem - mokytojui ir mokiniui – tapti aktyviais, ieškančiais ir žingeidžiais mokymo(si) proceso dalyviais. Kadangi taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus nėra teisingų/neteisingų atsakymų, skatinami svarstymai, abejonės, pagrįsti spėjimai, išmąstymai, išvadų darymas, emocinis vertinimas, refleksijos – žinios įsisavinamos ir konstruojamos individualiai, remiantis kiekvieno mokinio patirtimi ir vertinant šią patirtį, abu – mokytojas ir mokinys – tampa kūrėjais ir aktyviais mokymo(si) proceso dalyviais. Inovatyvių metodų taikymas skatina mokinių darbą grupėje ir komandoje, savęs vertinimą, kritinio mąstymo ugdymą(si), o mokytojui leidžia pabėgti nuo per daugelį pedagoginio darbo metų atsiradusios rutinos bei naujai pažvelgti į savo darbą ir išbandyti kūrybines galias. Nereikia atradinėti dar neatrastų „amerikų“, tereikia į savo kasdienę veiklą pažvelgti kitu aspektu, turint vieną tikslą – įtraukti į mokymo(si) procesą mokinį, leidžiant jam pajusti atradimo džiaugsmą, ieškojimų prasmę ir pasiekimų vertę.